

Jaume Castan Pinos

Kampen mod Irlands deling: fra syd til nord til brexit

Artiklen undersøger modstanden mod delingen af Irland, fra dens implementering til en nutid domineret af usikkerhed omkring udgangen af brexit. Argumentet er, at modstanden mod deling har været en konstant på øen igennem et helt århundrede til trods for forskellige metoder – konstitutionelle såvel som voldelige – og forskellige intensiteter. Delingen af Irland i to forskellige politiske enheder har ikke blot været grund til, at tusinder af mænd og kvinder har båret våben og deltaget i en voldelig kamp. Delingen har også været fundamentet for den væsentligste ideologi i både Nordirland og den irske republik i et århundrede, nemlig den irske republikanisme. Langfredagsaftalen neddrolede måske suverænitetsdebatten i en tid, men brexit har bragt den på banen igen og givet politisk momentum til de, som ikke ønsker deling. Irsk republikanisme kan således instrumentalisere den politiske krise, der udspiller sig i kølvandet på et brexit og endnu en gang presse på for at opnå et forenet Irland.

Nøgleord: deling, republikanisme, suverænitet, brexit, Nordirland, etnisk konflikt

Daniel O’Connel, irsk revolutionær fra det 19. århundrede, deklarerede, at ”Englands problem er Irlands mulighed” (citeret i Speake, 2015). Udsagnet har været genbrugt ved adskillige lejligheder af irske republikanere, som er fortalere for en selvstændig irsk stat omfattende hele den irske ø. Logikken, som er baseret på at udnytte britisk politisk svaghed, blev benyttet i Påskeoprøret i 1916, som førte til selvstændighed for 26 irske amter fra britisk styre og deling af øen i to statssamfund: Nordirland (NI), som også i dag er en britisk provins, og det der senere blev Republikken Irland (RoI).

Artiklen spørger: I hvilket omfang har modstanden mod britisk deling formet politikken på den irske ø siden 1920/21? For at besvare spørgsmålet, vil artiklen analysere udviklingen af såvel voldelig som konstitutionel modstand mod deling over de sidste hundrede år i både RoI og NI. Artiklens første del belyser, hvordan delingen blev en politisk realitet, og hvordan dette territoriale *fresh cut* (jf. O’Leary, 2007b) skabte en ubarmhjertig strid på øen, voldelig og på anden vis. Dernæst vil artiklen undersøge, hvordan delingen var årsag til ”urolighederne”, den voldelige politiske konflikt som brød ud i NI i 1969, hvorefter modstanden mod delingen efter Belfastaftalen (GFA for Good Friday

Agreement) og i brexitkonteksten bliver problematiseret. Artiklen argumenterer for, at Det Forenede Kongeriges udtræden af den Europæiske Union har skabt usikkerhed, og at en sådan usikkerhed kan åbne et vindue af muligheder for de, som ønsker at udfordre territorial status quo.

Irsk deling og modstand mod den

Delingen af Irland blev oprindelig udløst af en lov vedtaget af det britiske parlament i 1920 og konsolideret i den engelsk-irske traktat underskrevet et år senere. Sidstnævnte afsluttede den irske uafhængighedskrig (1919-1921), en guerillakrig med to modstandere: den Irske Republiks hær (IRA) og den britiske hær. Den vigtigste institutionelle effekt af delingen af Irland var skabelsen af to separate statssamfund: Nordirland, som forblev en del af Det Forenede Kongerige, og den Irske Frie Stat. Sidstnævnte – etableret et år efter den engelsk-irske traktat – var indtil 1949 anset for britisk herredømme, hvorefter de institutionelle forbindelser til Det Forenede Kongerige blev brudt, og Republikken Irland opstod.

Den irske deling har været anfægtet af flere aktører lige siden begyndelsen, hovedsagligt af irske republikanere, også kendt som nationalister. Striden har haft flere niveauer af intensitet over de sidste hundrede år og er blevet udlevet med flere forskellige midler, konstitutionelle såvel som voldelige. I det følgende vil de multifacetterede former for fjendtlighed mod delingen blive belyst, og der rettes særlig opmærksomhed på genoplivningen af opposition som resultat af brexit.

Hopkinson påpeger, at den engelsk-irske traktat skabte så mange spændinger blandt de irske nationalistiske tilhængere, at ”traktatens underskrivelse blev det afgørende omdrejningspunkt, som førte til borgerkrig” (2010: 76). De første *spor* af modstand mod delingen af Irland opstod mere eller mindre med det samme efter underskrivelsen af aftalen og førte til den irske borgerkrig (1922-1923), som praktisk talt var lige så blodig som uafhængighedskrigen. Krigen stod mellem de nationalister, som accepterede våbenhvilen – og derfor delingen – og de, som ikke gjorde. Ifølge O’Leary skyldes IRA’s overlevelse og fortsættelse efter 1922 to klagepunkter: a) den frie stat ikke var fuldt uafhængig, i og med at den britiske konge fortsat var statsoverhoved, og b) delingen af Irland blev set som en begrænsning af retten til selvbestemmelse (2007a: 189).

For modstanderne af aftalen, fx den tidligere irske præsident (og antitraktat-republikaner) Eamon de Valera, forblev Nordirlandsproblemet/det irske problem ”et spørgsmål, det irske folk selv skal løse”, idet irske republikanere ikke kunne ”tillade, at den britiske regering lemlæster vort land” (1921). Idéen om ”lemlæstelse” af nationen udført af en fremmed (kolonial) aktør er forblevet en

konstant blandt irske republikanere. I 2017 viste den irske nationale tv-station RTÉ¹ fx et kort over Irland, hvor den nordlige del var farvet gråt, hvorefter vicelederen for Sinn Féin, Mary Lou McDonald, beklagede sig ved at bruge samme metafor: ”Hvem i RTÉ tog det på sig at lemlæste det irske kort?” (citeret af Clarke, 2017).

Man kan argumentere for, at den manglende ingrediens i fortællingen om ”kolonial lemlæstelse” er, at tilstedeværelsen af en vigtig lokal aktør, Ulsterunionismen, er blevet benægtet. Ifølge Lynch har irske republikanere tenderet til at se unionister som sekundære aktører, ”fremmede”, der tjener det britiske imperiums interesser, eller bedre en gruppe, som er blevet snydt og kunne have været indlemmet ind i den republikanske sag (2019: 51). På den anden side misser diskurser, som forklarer delingen udelukkende på basis af uforenelige forskelle mellem de to etno-religiøse grupper på øen, en vigtig pointe: De ignorerer britiske imperialistiske interesser, som former konflikten og ultimativt opretholder delingen (Coakley og O’Dowd, 2007: 883). O’Leary forsøger at åbne denne åbenlyse modstridende dikotomi, hvad angår irsk deling, ved at argumentere for at det både var et koloniale og et lokalt/storbyspørgsmål (2007b: 900). Det må fremhæves, at unionismen var en drivende ideologisk kraft også i Det Forenede Kongerige, hvor de konservative (i modsætning til liberale eller arbejderpartiet) entusiastisk omfavnede det (Fanning, 1985; O’Leary, 2007b).

Realiteten er, at imens den britiske regering og de irske republikanere forhandlede om at stoppe den irske uafhængighedskrig, modsatte Ulsters unionistiske politiske elite såvel som den unionistiske bevæbnede milits – hvoraf den mest bemærkelsesværdige var Ulster Volunteer Force (UVF) – sig heftigt idéen om et uafhængigt Irland. Det egentlige mål for den paramilitære milits, som blev etableret i 1912 med tusindvis af medlemmer, var at blokere selvbestemmelse og mere præcist at ”sikre at Irland (og specielt den nordlige provins Ulster) forblev en del af Det Forenede Kongerige med parlamentet i Westminster som dets eneste repræsentation” (Grob-Fitzgibbon, 2006: 2). Selvom UVF i de tidlige 1920’ere var langt fra sit højeste, dvs. langt fra de 100.000 frivillige, som organisationen havde få år forinden, var det stadig muligt for dem at indtage en afskrækkende rolle. Hertil skal føjes, at der i 1966 opstod en loyalistisk paramilitær organisation i Nordirland, der gik under samme gamle navn, UVF, og havde til formål at bekæmpe irske republikanere.

Delingen blev således fasttømret af to elementer. På den ene side afskrækelse fra bevæbnede unionistiske paramilitære grupper, specielt i de nordlige amter, som var klar til at forsvare den territoriale status quo med vold. De sekterske oprør, indledt af unionistiske/loyalistiske² elementer i Belfast i 1920, hvor næsten 500 mennesker døde, vidner om kraften til at generere tumult og usta-

bilitet. På den anden side gjorde den britiske premierminister, Lloyd George, det meget klart, at hvis den engelsk-irske traktat ikke blev underskrevet under betingelserne fremlagt af den britiske regering, så ville den britiske hær omgående genoptage sin aggressive kampagne i Irland (Hopkinson, 2010; Gibbons, 2015). Irske republikanske forhandlere stod derfor i et dilemma, som skabte splid i den irske republikanske bevægelse mellem pro-traktat-pragmatikere og anti-traktat-idealister. De sidste konstituerede sig selv militært som den nationale hær og det førnævnte IRA og fortsatte deres kamp for at forene Irland. IRA's militære nederlag (1922-1923) satte derfor ikke en stopper for de voldelige stridigheder. På trods af den hårde undertrykkelse i kølvandet på borgerkrigen med hundredvis af tilskadekomne blandt dets militante og tusinder af fanger, fortsatte organisationen med at eksistere, omend hemmeligt. Modstanden var rettet mod britiske interesser i Storbritannien og Nordirland og havde til formål at mindske omfanget af den irske fristat.

Den bevæbnede udfordring af delingen tog en ny drejning i januar 1939, da IRA erklærede krig mod Storbritannien og gav den britiske regering fire dage til at trække "alle bevæbnede britiske styrker stationeret i Irland tilbage" (citeret i McKenna, 2016: 28). I et ultimatum som fulgte, brugte IRA delingen af Irland som hovedargument og påstod, at dette "skilte [Irland] i to dele med to separate parlamenter underlagt og kontrolleret af den britiske regering. De engelske bevæbnede styrker har stadig besat seks af vores amter i norden" (citeret i Coogan, 2002: 125). Delingen var derfor den vigtigste *casus belli*, hvilket, ifølge IRA's krigsråd, berettigede til en bombekampagne på fjorten måneder i Storbritannien med 300 eksplosioner og ti døde. Måske naivt var kampagnes formål at "tvinge regeringen til at åbne forhandlinger om at afslutte delingen" ved at sprede angst i det britiske samfund (Smith, 1995: 63). Det mål fejlede uden tvivl, idet premierminister Neville Chamberlain ikke så meget som besvarede IRA's ultimatum.

Parallelt til de voldelige kampagner anført af IRA fandt vigtige konstitutionelle udviklinger sted sydpå, som udforede delingen, i hvert fald på symbolsk plan. I 1926 stiftede de Valera Fianna Fáil, et parti baseret på principperne om irsk republikanisme og antideling, som blev det mest indflydelsesrige parti i Irland i det tyvende århundrede (Ó Beacháin, 2018). Fianna Fáil er ofte blevet kritiseret for at bruge irsk forening som et rent og skært valgkneb til at få stemmer uden at implementere reelle midler til et sådant politiske formål (Kelly, 2013). Mens påstanden indeholder et element af sandhed, spillede partiet (og særligt de Valera) en nøglerolle i legaliseringen af det republikanske hovedpostulat i den irske grundlov af 1937. Ifølge artikel 2 består Irlands "nationale territorie af hele den irske ø, dets øer, og dets territoriale have" (Constitution of

Ireland, 1937). Denne dristige antidelingsbekræftelse bliver opblødt i praksis i artikel 3, som erkender, at det ikke er muligt at udøve jurisdiktion over hele det hævdede territorium, ved formuleringen ”i afventning om reintegrationen af hele det nationale territorie” (Constitution of Ireland, 1937).

De 26 sydlige amter havde fra 1921 været hovedmålet for antitraktatrepublikanere, hvilket ændrede sig væsentligt i 1948 af to årsager. For det første pga. Republic of Ireland Act i 1948, hvori det irske parlament (Dáil Éireann) officielt erklærede, at Republikken Irland ville afbryde alle forbindelser til den britiske krone/stat. Det betød, at et af IRA's to klagepunkter (Irland er ikke komplet selvstændigt) forsvandt, og dermed var kun delingen tilbage. Parallelt samme år havde IRA udstedt en resolution, som eksplicit forbød dets medlemmer enhver form for militær handling – selvforsvar – mod syd, hvilket *de facto* anerkendte legitimiteten af den irske stat (Bowyer Bell, 1997; O'Leary, 2007a). Da delingen var den eneste tilbageværende grund, er det ikke overraskende, at IRA vendte sine operationer mod den institutionelle kontekst for delingen: Nordirland.

Krystalliseringen af den nye strategi var en ambitiøs – måske overambitiøs – grænsekampagne (1956-1962), hvilket ifølge et IRA-dokument var målrettet mod at nedbryde ”fjendens administration indtil han er tvunget til at trække sine styrker tilbage. Vores metoder er guerillakrigsførelse inden for det besatte område og propaganda rettet mod dets indbyggere” (citeret i Smith, 1995: 67). Denne maoistinspirerede guerillaoperation, som involverer omkring to hundrede IRA-medlemmer, fejlede (igen). Hovedsageligt på grund af to faktorer: På den ene side var syden ikke noget fristed; den irske regering kollaborerede aktivt med britiske sikkerhedsstyrker ved at arrestere IRA-militante. På den anden side havde størstedelen af de nordlige indbyggere (over to-tredjedele var unionister på det tidspunkt) åbenlyst affundet sig med idéen om at være ”frigjort” af, hvad andre så som terrorister og banditter (Smith, 1995; Bowyer Bell, 1997).

Afsnittet har således belyst de tre hovedkampagner udført af IRA efter uafhængighedskrigen mod tre forskellige aktører: den irske fristat (1922-1923), Storbritannien (1939-1940), Nordirland (1956-1962). Kampagnerne havde de to ting til fælles, at de alle havde til formål at afskaffe deling, og at de fejlede i deres militære objektiver. På trods af fejltrin etablerede grænsekampagnen dog et vigtigt mønster: Derfor og fremover blev den irske genforeningskonflikt primært kæmpet i nord.

1969: Norden eksploderer

I 1969 forlod den voldelige territorialbundne konflikt, som udbrød næsten et halvt århundrede før, syden og rejste nord på for at blive der. Med over 3500 døde var den nye konflikt i nord fra 1969-1997 den mest dødbringende af

alle IRA-kampagner, med mindst dobbelt så mange tilskadekomne som i den irske uafhængighedskrig (1921-1922). Som nedstående vil vise, kom lederskabet såvel som det store flertal af nye rekrutter for første gang fra nord. Idet republikanisme gradvist blev en mere valgretorisk appel i syd, fastholdt mange irske nationalister i nord den samme ideologi som i den gamle republikanertadition, en ideologi der gik ind for militarisme af flere årsager. Ifølge Ó Beacháin var irske nationalister i NI de primære ofre. Mens de før delingen af Irland i 1920'erne tilhørte majoriteten (82 pct.), som gik ind for løsrivelse fra Det Forenede Kongerige, gjorde delingen dem til en minoritet i en administration specielt designet til en unionistisk (protestantisk) regering (2018).

For at forstå hvordan det endte der, må vi tage højde for flere forskellige aspekter, nemlig Nordirland i 1960'erne, og selve organisationens karakter og forandringer. I forhold til konteksten må det noteres, at Nordirland siden delingen har konsolideret sig selv som ”protestantstat for et protestantisk folk” med katolikker som andenrangs borgere (McKenna, 2016, 4). Det førte til diskrimination i forhold til boliger, beskæftigelse og politiske rettigheder, fx via såkaldt ”gerrymandering”, der sikrede unionistisk hegemoni i byråd, selv i byer som Derry/Londonderry med en irsk nationalistisk majoritet (jf. Munck, 1992; Cohen, 2007). På grund af diskriminationen og uligheden opstod en borgerrettighedsbevægelse, som organiserede masseprotester og civilulydighedsaktioner.

De to aktører – den unionistiske politiske elite og radikale hardcore loyalistgrupper – hvis hegemoni tilsyneladende var udfordret, stod på paradoksalt vis også i et antagonistisk forhold til hinanden. Sidstnævntes voldelige reaktion på borgerrettighedsbevægelsen, i form af sekteriske uroligheder i 1968-69, gav grobund for, at irske republikanere kunne ”drage fordel” af ulighederne og usikkerhederne følt af mange katolikker. Oprørene, som for det meste fandt sted i Derry og Belfast, forårsagede flere omkomne, ødelæggelse af private hjem såvel som evakuering af tusinde katolikker. Militariseringen af Nordirland gennem tilstedeværelsen af den britiske hær i 1969 var en anden afgørende trigger af den mest betydningsfulde, bevæbnede politiske konflikt i Vesteuropa i anden halvdel af det tyvende århundrede. Den britiske hærs tilstedeværelse havde oprindeligt til formål at beskytte katolikker fra loyalistiske bander og skulle derfor have været budt velkommen af denne gruppe. Det tog dog ikke lang tid, før der opstod mistillid til den britiske hær blandt katolikker, og mange begyndte at se hæren som en besættelsesstyrke.

Hvad angår organisationens karakter, er det vigtigt at huske på, at IRA i perioden 1962-69 fulgte en marxistisk-leninistisk ideologi (McGarry og O’Leary, 1995; Rekawek, 2011), og til dels på grund af dette ”havde de i store træk forladt det nationalt befriende krigsmål” (McGarry og O’Leary, 1995: 259).

Langt fra alle irske republikanere accepterede den nye ideologi, og de ideologiske uoverensstemmelser, der opstod

bidrog til en splittelse i 1969 mellem den mere marxistisk orienterede officielle irske republikanske hær (OIRA for Official Irish Republican Army) og den provinsielle republikanske irske hær [PIRA Provisional Irish Republican Army], den sejrende fraktion i denne interne splittelse, og som prioriterede en forenet Irland agenda fremfor revolutionerende klassekamp (Radil og Castan Pinos, 2019: 11).

”De provinsielle” (PIRA) byggede deres legitimitet på, at ”de officielle” var gået væk fra deres traditionelle republikanske genforeningsmål. I det øjemed var PIRA’s primære politiske mål anderledes end det officielle IRA’s, som de splittedes fra, men rigtig meget lig IRA’s mål i 1920’erne. I deres første kommuniké i december 1960 var målet at ”opretholde suverænitet og sammenhold af den irske republik” og ”understøtte etableringen og opretholdelsen af en lovgivende regering med absolut kontrol i Republikken Irlands 32 amter” (citeret i Dingley, 2012: 111). Enkelt sagt var de provinsielles argument, at de officielle havde prøvet at prioritere arbejderklassens frigørelsesnarrativ på et tidspunkt, hvor arbejderklassens loyalister var ved at brænde arbejderklassens katolske hjem, og dermed havde de officielle fejlet i at forsvare katolske fællesskaber (Hanley, 2013: 685). De provinsielle derimod havde valgt at prioritere sådan et forsvar mod loyalister såvel som mod den britiske hær.

Denne dobbeltrolle opsummerer de komplekse dynamikker, der prægede the Northern Irish *Troubles*, som konflikten populært er kendt som. Det kan derfor siges, at den voldelige konflikt havde tre aggressive grupper; de republikanske bevæbnede organisationer, hvor PIRA var den væsentligste; den britiske hær; og loyalistiske paramilitære.³ Republikanerne kæmpede således to kampe på én gang. På den ene side kampen mod den britiske hær, som meget bekvemt var formuleret som antikolonial. Denne konflikt havde flest sårede, var eminent territorial, og den fokuserede på kampen for irsk genforening og mod deling. Samtidig kan vi identificere en parallel og samtidig konflikt, som kan beskrives som etno-nationalistisk, og sågar sekterisk, mellem loyalistiske paramilitære styrker og republikanere, og som havde et forholdsvis højt antal civile ofre.⁴

Imens de umiddelbare årsager til konflikt – ulighed, diskrimination, borgerrettighedsbevægelse, IRA-reorganisering, loyalistiske oprør – ikke ser ud til at have så at gøre med delingen, så ligger den politisk-institutionelle deling af Irland, som den britiske regering foretog et halvt århundrede tidligere, til grund for urolighederne. Ifølge Drake har kerneobjektiverne for de bekrigende grupper

været territoriale: ”Republikanere ville opnå et forenet Irland ved at ekskludere britisk regering fra Nordirland, mens loyalister ville forhindre, at Nordirland blev tvunget til forening med Irland” (1991: 63). Opdelingen i 1920 løste derfor ikke ”det irske problem”, men ved at ”reproducere problemet (muligvis i en mere intens form) indeholdt det, som var designet som løsningen af Irlandsproblemet, frøene til egen ødelæggelse, eller i hvert fald dets forvandling til noget meget anderledes end oprindeligt implementeret” (Coakley og O’Dowd, 2007: 883-884). Den voldelige konflikt i Nordirland, kan derfor blive fortolket som en langtidseffekt af deling, på samme måde som dets reproduktion og forvandling i ny form, ny geografisk kontekst (få mil nordpå) og i en ny tidsperiode.

Figure 1: Pro-PIRA gavlmaleri, the Markets, Belfast (juni, 2019)

Foto: Jaume Castan Pinos.

Hvor organisationen igennem det første årti af konflikten fokuserede udelukkende på det militante, ændrede PIRA strategi efter sultestrejkerne i 1981, hvor ti republikanske fanger døde af sult i et nordirsk fængsel. Deres nye taktik var velkendt blandt andre bevæbnede grupper og kombinerede vold med politiske/valg-mæssige instrumenter. Danny Morrison, medlem af Sinn Féin (og PIRA), beskrev det som the ”armalite (et amerikansk våbenmærke som var meget an-

vendt blandt paramilitære republikanske grupper) and the ballot box”, stemmeboksen (Hannigan, 1985). Helt basalt indebar det, at PIRAs væbnede kamp skulle understøttes af politisk legitimitet legemliggjort af dets politiske fløj Sinn Féin, et parti hvis partileder, Gerry Adams, nød godt af et internationalt omdømme. Ifølge McAllister var strategiens rationale, at de to instrumenter ville forstærke hinanden: PIRAs militære succes ville generere stemmer for Sinn Féin, og valggevinsterne ville omvendt styrke den militære kampagne (2004: 128). Virkeligheden blev dog mere kompliceret, og i de tidlige 1990'ere så PIRAs handlinger ud til at sabotere, snarere end forbedre, Sinn Féins valgambitioner. Partiets nedgang i denne periode bidrog til, at Sinn Féin valgte at fokusere udelukkende på ”stemmeboksen” og dermed blive fortalere for fredsprocessen.

Fredsproces og deling

Den voldelige konflikt i Nordirland sluttede, i hvert fald i vist omfang,⁵ pga. en ubekvem, men vellykket fredsproces, der kulminerede med underskrivelsen af Belfaftalen eller langfredagsaftalen (GFA) i 1998. Aftalen tilvejebragte våbenhvile og nedlukning af PIRA, såvel som andre republikanske og britiskloyalistiske paramilitære grupper. Dens implementering var dog langtfra gnidningsfri og bliver typisk beskrevet som ”lang og turbulent” (O’Leary, 2018: 226). Nedlukningen af PIRA viste sig fx at være mere problemfyldt end først forventet. Ifølge GFA skulle processen finde sted ”de kommende to år” (Northern Ireland Office, 1998: 25), men PIRA blev først lukket ned militært i 2005, syv år efter GFA (jf. Good og Reid, 2005).

Denne bilaterale fredsftale mellem Irland og de britiske regeringer afsluttede den voldelige konflikt og havde en territorial effekt. Som en konsekvens heraf anerkendte det endelige GFA-dokument: ”Legitimiteten af hvilket som helst valg, som er udført frivilligt af majoriteten af det nordirske folk i forhold til dets status, ligegyldigt om de foretrækker at fortsætte med at understøtte Unionen med Det Forenede Kongerige, eller et selvstændigt forenet Irland” (Northern Ireland Office, 1998: 3). Med andre ord, det anerkender eksplicit princippet om territorial selvbestemmelse og ændrer dermed fundamentalt den tidligere forståelse af delingen. Derfor er det muligt at argumentere for, at der siden 1998, på baggrund af enighed i stedet for vold, eller ideologi (unionisme) eller ret til at erobre, er opnået en territorial status quo.

Anerkendelsen følges af parallelle udviklinger såsom nordireres ret til at opnå irsk (såvel som britisk) statsborgerskab, og etableringen af magtdelende aftaler (jf. Taylor, 2006; McGarry og O’Leary, 2016; White, 2018), hvor irske republikanere og britiske unionister deler kontrollen over Nordirlands anliggender. Aftalerne eroderede gradvist det ”territori-

ale problem”. Med Hayward og Murphys ord redefinerede GFA: ”relationer på tværs af øerne på sådan en måde [...] at det demonterede grænsen som årsag til politisk konflikt og vold” (2018: 276). En aftale baseret på territorial/suverænitetssafgivelse og således britisk afkobling, forstærkede på paradoksalt vis britisk suverænitet. Republikanere opnåede samtidig og for første gang siden delingen magtpositioner igennem en politisk arkitektur i et statssamfund – Nordirland – som de historisk havde anskuet som illegitimt. Sinn Féin, partiet som kan ses som den bærende søjle i irsk republikanisme, har nydt godt af bemærkelsesværdige valgsucceser i postkonfliktperioden. Denne tendens er fortsat efter brexitafstemningen i juni 2016. Ved valget til Nordirlands forsamling i 2017 opnåede de fx 28 pct. af stemmerne og dermed kun omkring 1000 stemmer færre end det demokratiske unionsparti, som sejrede. Ved det britiske valg i december 2019 var begge partier fortalere for irsk forening (Sinn Féin og Social Democratic and Labour Party (SDLP)) og opnåede flere MP’er (9) end deres unionistiske modpart (8). Dette fænomen var ikke set siden den britiske deling af øen, næsten et århundrede før.

I næsten to årtier (fra 1998 til 2017) er den sammenslutningsinspirerede aftale blevet gradvist (nogle gange på problematisk vis) implementeret og udviklet (Doyle og Connolly, 2019: 83). En af opskrifterne på succes kunne være det faktum, at den dybe territoriale uenighed mellem partierne, som implementerer sammenslutningen, er deeskaleret og formindsket. Den magtdelende regeringsudøvelse er ikke desto mindre karakteriseret ved en institutionel skrøbelighed, som i særdeleshed blev tydelig i brexitafstemningsperioden (Murphy, 2018, 2019). Skrøbeligheden blev illustreret, da den nordirske regering få måneder efter brexitafstemningen, i januar 2019, kollapsede efter en korrupsionsskandale,⁶ såvel som flere forskellige politiske uenigheder mellem Sinn Féin og DUP. Stormonts evne til lovudøvelse blev endeligt gendannet januar 2020, men de grundlæggende uenigheder mellem hovedaktørernes territoriale aspirationer er ikke forsvundet.

Brexit: en katalysator for modstand mod deling

En af de mest fremtrædende konsekvenser af brexit er, at det har bragt ”den irske grænse tilbage på agendaen på en foruroligende og potentielt farlig måde” (O’Brennan, 2019: 164). Usikkerheden omkring den irske grænses fremtid har utvivlsomt genåbnet territoriale debatter i Nordirland. Flere forskere hævder, at brexit potentielt kan sætte fredsprocessen på spil i Nordirland (Brewer, 2018; Hayward og Murphy, 2018; Doyle og Connolly, 2019; Teague, 2019). Den britiske tilgang til det irske grænseproblem har været kritiseret for åbenlyst at ig-

norere den irske historiske og politiske kontekst, både nord og syd for grænsen (O'Brennan, 2019). Risikoen var der for et såkaldt "hårdt brexit", et scenarie uden en aftale, med grænsetjek mellem nord og syd i Irland på ny og genoptagelse af territoriale stridigheder. Det er derfor ikke overraskende, at et vigtigt aspekt af brexitforhandlingerne mellem den britiske regering og EU indtil oktober 2019 var det såkaldte "backstop", en forsikringspolitik, som skulle forhindre et scenarie med en hård grænse i Irland, i tilfælde af at den bredere aftale ikke kom i stand. Backstop-aftalen blev erstattet i oktober 2019 med den mere komplekse formular, "the frontstop", den britiske premierminister Boris Johnsons forsøg på at løse brexitforhandlingernes hårdknude.

Ifølge den reviderede protokol af Irland/Nordirland (som er vedhæftet til bagegrænsesaftalen) er NI formelt "del af Det Forenede Kongeriges toldterritorie" (European Commission, 2019: 5). Ikke desto mindre har protokollen forstærket en de facto grænse igennem det irske hav, hvor NI "de facto forlader det europæiske indre marked" (Rankin og O'Carroll, 2020). På den måde er der indirekte lavet en "forenet" toldgrænse på den irske ø. En rapport publiceret af Overhuset kritiserede åbenlyst protokollen for at skabe usikkerhed i forhold til den "praktiske implementering" (2020: 23). Rapporten understreger også, at usikkerhed potentielt underminerer Nordirlands "politiske stabilitet" (House of Lords, 2020: 28). Det er således ikke forkert at påstå, at offentlige diskussioner af irske territoriale anliggender, inklusive delingsudfordringer, er vendt tilbage og har genvundet deres afgørende rolle i kølvandet på brexit.

Det første og måske bedste bevis for dette i kølvandet på brexitafstemningen var, at Sinn Féin talte for en genforeningsafstemning i Irland (Belfast Telegraph, 2016). Andre partier delte dog ikke entusiasmen, og Sinn Féin er det eneste større parti i Irland, der pressede på for en folkeafstemning. Til grund for deres argumentation lægger partiet de forskellige valgresultater i Nordirland sammenlignet med resten af Det Forenede Kongerige. I Nordirland stemte 56 pct. – især irske nationalister (88 pct.) – i overvejende grad for at forblive i EU (McGarry, 2017). Partileder Gerry Adams påstod i en kronik i *The New York Times*, publiceret kort efter afstemningen, at brexit tilvejebragte "en årsag og en mulighed" for en folkeafstemning, hvor nordirske borgere kunne beslutte sig for, om de "ville være en del af Storbritannien uden for den Europæiske Union, eller tilhøre en forenet irsk stat i Europa" (Adams, 2016).

I et strategisk politikdokument, som fokuserede på brexit, påstod Sinn Féin endvidere, at "udsigterne til, at norden vil forlade EU mod folkets vilje og genindførelse af en hård grænse i Irland, har bragt problemet omkring genforening tilbage på den politiske agenda" (Sinn Féin, 2016: 1). Imens partiet prioriterer at opnå en særstatus, som ville tillade, at NI forblev i EU (med et investerings-

scenarie som på Grønland), er mulighederne for genforening også en mulighed, hvis særstatussen netop ikke realiseres i praksis.

Ligesom i diskussionerne om skotsk løsrivelse fra Det Forenede Kongerige er EU, eller mere specifikt forbliven i EU, blevet et helt nyt argument for retfærdiggørelsen af irsk genforening, og det som en politisk nødvendighed. I lyset af disse påstande står det klart, at brexit har fået Sinn Féin til at justere sin strategi ”fra magtdeling i norden til genforening af øen” (Brewer, 2018: 171). Den ”strategiske genoprettelse” kan forklares ved, at det traditionelle republikanske mål, et genforenet Irland, i brexitæraen ikke længere er en langtidsaspiration, men en faktuel korttidsrealitet (Doyle og Connolly, 2019: 87). Som O’Leary ironisk hævder, kan engelsk nationalisme og brexit meget vel ”opfylde Sinn Féins store mål mere effektivt, end IRA’s vold nogensinde har gjort” (2017: 238).

I post-brexitkonteksten har andre aktører interessant nok været fortalere for et forenet Irland, fx den irske PM Enda Kenny, som traditionelt set ikke gik ind for irsk genforening. Den tidligere *Taoiseach* spillede en så vigtig rolle i forhold til at overbevise dets europæiske modparter, at Det Europæiske Råd måtte inkludere en klausul i brexitaftalen om, at Nordirland automatisk kunne blive EU-medlem i det hypotetiske scenarie af en genforening. Rådets 2017-undtagelse henviser til GFA som en måde at anerkende muligheden for et forenet Irland på, hvor NI automatisk ville være medlem af EU:

Det Europæiske Råd anerkender, at Langfredagsaftalen eksplicit tilvejebringer en mekanisme, som man er enig om, hvorved et forenet Irland kan aktualiseres på fredsommelig og demokratisk vis. Det Europæiske Råd anerkender dermed, i henhold til international lovgivning, at hele det irske territorium som forenet Irland ville være medlem af den Europæiske Union (European Parliament, 2017).

Kenny ser sådan en anerkendelse som ”utrolig vigtig”, selvom han indrømmer, at den eneste aktør, som kunne udløse en genforeningsafstemning, ville være den britiske regering (citeret i Leahy, 2017). Sinn Féins leder, Mary Lou McDonald, har opfordret EU til at støtte irsk genforening på samme måde som de støttede genforeningen af Tyskland i starten af 1990’erne (citeret i Devenport, 2020), men indtil videre er der ingen tegn på, at sådanne skridt vil blive taget.

En agenda for et forenet Irland opnåede også momentum i februar 2020, da Sinn Féin, for første gang i næsten et årti, blev det største parti i RoI med næsten 25 pct. af stemmerne. Der er selvfølgelig flere årsager til partiets valg-succes, og måske har de ikke noget med partiets genforeningsstandpunkt at gøre, men Sinn Féins valgsejr er alligevel utrolig betydningsfuld for hele øen.

Idéen om et genforenet Irland vender derved tilbage på agendaen i hele Irland, og det i en kontekst af politisk ustabilitet forårsaget af brexit, økonomisk krise, Covid-19 osv. En dag efter det irske valg omtalte McDonald nødvendigheden – og uundgåeligheden – af en folkeafstemning om irsk genforening (BBC, 2020).

Vi kommer heller ikke uden om de irske dissidentrepublikanere, som er imod fredsprocessen og stadig taler for nødvendigheden af bevæbnet modstand mod delingen (jf. McGlinchey, 2019). Valgmæssigt er disse grupper nok marginale og langt fra PIRAs evner, men rapporter nævner alligevel muligheden for, at brexit kan udløse dissidentrepublikansk paramilitær vold. Brian Kenna, lederen af det republikanske politiske parti Saoradh, som er tilhænger af bevæbnede dissidentgrupper, har fx udtrykt at: ”Brexit er en kærkommen mulighed. Brexit er ikke *årsagen* til, at folk modsætter sig britisk regeringsførelse, men brexit giver et fokus, et fysisk udtryk. Det er en enorm hjælp” (citeret i Carroll, 2019). Forventningen om, at politisk vold vender tilbage, understøttes empirisk af sporadiske handlinger foretaget af dissident-paramilitære grupper, hvilket også var tilfældet før brexit.

Den britiske udtræden af EU har således potentielt sat stabiliteten på spil ved at ryste den i forvejen skrøbelige nordirske institutionelle arkitektur og derved udløse fornyet territoriell polarisering. Som forklaret ovenfor har irske nationalister, anført af Sinn Féin, gjort mere ud af deres opfordring til en forenet Irland afstemning, hvorimod unionistiske partier har radikaliseret deres position som fortalere for direkte regeringsførelse fra Westminster (Belfast Telegraph, 2019). Imens Det Forenede Kongerige formelt har meldt sig ud af EU, er der fortsat mange usikkerheder omkring den irske grænse (House of Lords, 2020). En mulig forklaring på, hvorfor dette anliggende er blevet udskudt, er dets polariserende og kontroversielle karakter i Nordirland. Mens irske nationalister kategorisk har afvist en hård grænse med republikken Irland, så modsatte deres unionistiske modparter sig forskelsbehandling fra det resterende Det Forenede Kongerige. Som Teague formulerer det: ”Der er ingen brexitløsning, der vil skabe lige fortjeneste for nationalisme og unionisme” (2019: 697). Dette nulsumsspil, som fuldstændigt adskiller sig fra GFA, baner vejen for genopståen og rodfæstning af den territoriale konflikt i Nordirland. Igen katalyserer usikkerheder drevet af brexit yderligere et argument for anti-delning, og ganske ulig traditionelle argumenter for et forenet Irland så resonerer brexitklagerne godt i den Europæiske Union.

Konklusion

Formålet med artiklen har været at undersøge, hvordan modstand mod irsk deling har haft indflydelse på irsk politik, både i nord og i syd. Artiklen har

vist, at ønsket om en genforening af øen under en politisk enhed er forblevet en konstant fra begyndelsen i 1920 indtil post-brexitæraen. Faktum er, at denne aspiration, som er kendt som ”irsk republikanisme” har været den mest indflydelsesrige ideologi i Irland de sidste hundrede år.

Det overordnede mål med irsk republikanisme har været at udfordre delingen af Irland. For at opnå dette mål, har både voldelige og konstitutionelle midler været taget i brug, i RoI såvel som NI. Politisk vold er primært blevet udført af den irske republikanske hær eller af afdelinger i organisationen. Hvor IRA’s første kampagner var rettet mod den frie delingsstat (eller Storbritannien), så udviklede fokuset sig gradvist for til det britiskstyrede Nordirland. Den sidste og mest voldelige kampagne mod delingen blev udført af den nordligdominerede afdelingsgruppe PIRA og andre republikanske grupper mellem 1969 og juli 1997,⁷ få måneder før GFA blev underskrevet af den irske og den britiske regering.

Artiklen har argumenteret for, at ved at adressere territoriale problemer, inklusive selvbestemmelse, har denne aftale været i stand til midlertidigt at tæmme og afværge territoriale stridigheder. En postterritorial konsensus udmøntet i en samvittighedsfuld aftale, som inkluderede et bredt spektrum af følsomme politiske emner i NI, er blevet alvorligt udfordret og undermineret af en territorial udvikling – brexit – som næsten ingen forbindelse har til Nordirland. Den britiske udtrædelse af EU har destabiliseret de i forvejen ustabile post-GFA politiske samlinger og har genoplivet Sinn Féins ønske om en irsk genforeningsafstemning. Som en konsekvens heraf og ifølge O’Connells dictum at ”Englands vanskelighed er Irlands mulighed”, prøver irske republikanere at udnytte en politisk fordel i det nuværende usikre miljø til på ny at presse en dagsorden for et ”forenet Irland” igennem. EU-spørgsmålet tilvejebringer således et nyt argument for at fortsætte kampen for irsk genforening, og i kontrast til meget andet efter brexitafstemningen har denne idé gradvist opnået momentum og legitimitet af *årsager*, som rækker langt ud over irske republikanske interesser.

Noter

1. Kortet over Irland, som RTÉ anvender i fx vejrudsigter, viser ikke delingen af Irland i to administrative enheder.
2. ”Loyalist” anvendes generelt om de mest radikale elementer i Ulsterunionismen.
3. Ifølge Malcolm Suttons database forårsagede urolighederne 3532 dødsfald mellem 1969 og 2001. Republikanske grupper var ansvarlige for 2057 (58 pct.), loyalistiske paramilitære grupper for 1027 (29 pct.), og den britiske hær for 10 pct. Over halvdelen af de republikanske mål (1080) var medlemmer af de britiske sikkerhedsstyrker, imens 35 pct. af ofrene var civile (forsætligt såvel som uforsætligt). Mindre end

- 3 pct. af de republikanske ofre var loyalistiske paramilitære. Til sammenligning var 85 pct. af de loyalistiske ofte civile, og kun 4 pct. var IRA-medlemmer. 40 pct. af den britiske hærs ofre var republikanske paramilitære, og 50 pct. var civile ofre (Sutton, 2002).
4. Mens PIRA ikke officielt deltog i sekteriske drab på protestanter, fandtes der republikanske grupper (nogle med relationer til PIRA), som udførte sekteriske drab som hævn for loyalistiske drab. I følge Sutton (2002) anvendte PIRA et nom de guerre (Republican Action Force) til at udføre op imod 130 sekteriske drab. Antallet af sekteriske drab er højere blandt loyalistiske paramilitære grupper, som dræbte 718 civile.
 5. Undtagelsen er de irske republikanske dissidentgrupper, som stadig anvender vold til at opnå deres mål. Støtten til dem og måden, de opererer på, kan dog ikke sammenlignes med det, der gjorde sig gældende under urolighederne.
 6. Denne anklage om korruption er kendt som the Renewable Heat Incentive (RHI). Det bliver omtalt som et ”mislykket initiativ omkring vedvarende energi”, som har kostet skatteborgerne 500 millioner pund (Teague, 2019: 697).
 7. Sammen med andre paramilitære grupper, inklusiv loyalister, erklærede PIRA i 1994 våbenhvile, hvilket banede vej for fredsprocessen. Våbenhvilen blev dog brudt af PIRA i februar 1996 med den begrundelse, at den britiske regering ikke var interesseret i at løse konflikten. PIRA indgik ny våbenhvile i 1997, som indtil videre er permanent.

Litteratur

- Adams, Gerry (2016). Brexit and Irish Unity, *The New York Times*, 12 juli. <https://www.nytimes.com/2016/07/12/opinion/brexit-and-irish-unity.html> (10. september 2020).
- BBC (2020). Mary Lou McDonald: Irish unity referendum is “direction of travel”. 11. februar. <https://www.bbc.com/news/av/uk-northern-ireland-51459347/mary-lou-mcdonald-irish-unity-referendum-is-direction-of-travel> (10. september 2020).
- Belfast Telegraph (2016). Sinn Fein calls for border poll on united Ireland after Brexit win in EU referendum. 24. juni. <https://www.belfasttelegraph.co.uk/business/brexit/sinn-fein-calls-for-border-poll-on-united-ireland-after-brexit-win-in-eu-referendum-34829501.html> (10. september 2020).
- Belfast Telegraph (2019). PM must introduce direct rule in Northern Ireland if no Brexit deal agreed – UUP. 6. februar. <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/northern-ireland/pm-must-introduce-direct-rule-in-northern-ireland-if-no-brexit-deal-agreed-uup-37788061.html> (10. september 2020).
- Bowyer Bell, John (1997). *The Secret Army: The IRA*. Abingdon: Routledge.

- Brewer, John (2018). The Northern Irish peace process. *Journal of Conflict and Integration* 2 (1): 166-173.
- Carroll, Rory (2019). Brexit is a “huge help” to Irish republicanism, says dissident leader. *The Guardian*, 6. marts. <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/06/brexit-is-a-huge-help-to-irish-republicanism-says-dissident-leader> (10. september 2020).
- Clarke, Donald (2017). RTÉ’s ”mutilated” map of Ireland was a stylistic error, no more. *The Irish Times*, 9. september. <https://www.irishtimes.com/culture/rt%C3%A9-s-mutilated-map-of-ireland-was-a-stylistic-error-no-more-1.3212788> (11. september 2020).
- Coakley, John og Liam O’Dowd (2007). The transformation of the Irish border. *Political Geography* 26 (8): 877-885.
- Cohen, Shaul (2007). Winning while losing: The Apprentice Boys of Derry walk their beat. *Political Geography* 26 (8): 951-967.
- Constitution of Ireland (1937). Bunreacht na hÉireann. *Conflict Archive on the Internet*. <https://cain.ulster.ac.uk/issues/politics/docs/coi37a.htm> (9. september 2020).
- Coogan, Tim (2002). *The IRA*. New York: Palgrave Macmillan.
- de Valera, Éamon (1921). De Valera to Lloyd George. *Documents on Irish Foreign Policy* <https://www.difp.ie/docs/1921/Anglo-Irish-Treaty/147.htm> (9. september 2020)
- Devenport, Mark (2020). Could EU’s attitude to Irish unity mirror approach to German reunification? *BBC*, 11 February. <https://www.bbc.com/news/world-europe-51456404> (9. september 2020).
- Dingley, James (2012). *The IRA. Irish Republican Army*. Santa Barbara: Praeger.
- Doyle, John og Eileen Connolly (2019). The effects of Brexit on the Good Friday Agreement and the Northern Ireland Peace Process, pp. 79-95 i Cornelia Baciug og John Doyle (red.), *Peace, Security and Defence Cooperation in Post-Brexit Europe Risks and Opportunities*. Cham: Springer.
- Drake, C. J. M. (1998). The role of ideology in terrorists’ target selection. *Terrorism and Political Violence* 10 (2): 53-85.
- European Commission (2019). The Protocol on Ireland/Northern Ireland. TF50 64. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/revised_withdrawal_agreement_including_protocol_on_ireland_and_northern_ireland.pdf (11. september 2020).
- European Parliament (2017). Outcome of the special European Council (Article 50) meeting of 29 April 2017. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/603226/EPRS_ATA\(2017\)603226_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/603226/EPRS_ATA(2017)603226_EN.pdf) (10. september 2020).
- Fanning, Ronan (1985). Anglo-Irish Relations: Partition and the British Dimension in Historical Perspective. *Irish Studies in International Affairs* 2 (1): 1-20.

- Gibbons, Ivan (2015). *The British Labour Party and the Establishment of the Irish Free State, 1918-1924*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Good, Harold og Alec Reid (2005). Joint statement by the independent eyewitnesses, Reverend Harold Good and Father Alec Reid, on the decommissioning of IRA weapons. *Conflict Archive on the Internet*. <https://cain.ulster.ac.uk/events/peace/decommission/hgar260905.htm> (11. september 2020).
- Grob-Fitzgibbon, Benjamin (2006). Neglected intelligence: How the British government failed to quell the Ulster Volunteer Force, 1912–1914. *Journal of Intelligence History* 6 (1): 1-23.
- Hanley, Brian (2013). “I ran away”? The I.R.A. and 1969: the evolution of a myth. *Irish Historical Studies* 38 (152): 671-687.
- Hannigan, John (1985). The armalite and the ballot box: Dilemmas of strategy and ideology in the Provisional IRA. *Social Problems* 33 (1): 31-40.
- Hayward, Katy og Mary C. Murphy (2018). The EU’s influence on the Peace Process and Agreement in Northern Ireland in light of Brexit. *Ethnopolitics* 17 (3): 276-291.
- Henderson, Alisa, Charlie Jeffery, Dan Wincott og Richard Wyn Jones (2017). How Brexit was made in England. *The British Journal of Politics and International Relations*. 19 (4): 631-646.
- Hopkinson, Michael (2010). *Green against Green: The Irish Civil War*. Dublin: Gill & McMillan.
- House of Lords (2020). The Protocol on Ireland/Northern Ireland. *House of Lords-European Union Committee*, HL Paper 66: 1-107.
- Kelly, Stephen (2013). *Fianna Fáil, partition and Northern Ireland (1926-1971)*. Sallins: Irish Academic Press.
- Leahy, Pat (2017). Enda Kenny welcomes EU’s united Ireland agreement. *The Irish Times*, 29. april. <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/enda-kenny-welcomes-eu-s-united-ireland-agreement-1.3066687> (10. september 2020).
- Lynch, Robert (2019). *The Partition of Ireland 1918-1925*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McAllister, Ian (2004). The Armalite and the ballot box: Sinn Fein’s electoral strategy in Northern Ireland. *Electoral Studies* 23 (1): 123-142.
- McGarry, John (2017). The EU referendum vote in Northern Ireland: Implications for our understanding of citizens’ political views and behaviour. *Northern Ireland Assembly Knowledge Exchange Seminar Series, 2016–2017*. <https://www.qub.ac.uk/brexit/Brexitfilestore/Fileupload,728121,en.pdf> (11. september 2020).
- McGarry, John og Brendan O’Leary (1995). *Explaining Northern Ireland: Broken Images*. Oxford: Blackwell Publishers.

- McGarry, John og Brendan O’Leary (2016). Power-sharing executives: Consociational and centripetal formulae and the case of Northern Ireland. *Ethnopolitics* 15 (5): 497-519.
- McGlinchey, Marisa (2019). *Unfinished Business: The Politics of “Dissident” Irish Republicanism*. Manchester: Manchester University Press.
- McKenna, Joseph (2016). *The IRA Bombing Campaign Against Britain, 1939-1940*. Jefferson: McFarland & Company Inc.
- Munck, Ronnie (1992). The Making of the Troubles in Northern Ireland. *Journal of Contemporary History* 27: 211-229.
- Murphy, Mary (2018). *Europe and Northern Ireland’s Future: Negotiating Brexit’s Unique Case*. Newcastle-upon-Tyne: Agenda Publishing.
- Murphy, Mary (2019) The Brexit crisis, Ireland and British-Irish relations: Europeanisation and/or de-Europeanisation? *Irish Political Studies* 34 (4): 530-550.
- Northern Ireland Office (1998). The Belfast Agreement. <https://www.gov.uk/government/publications/the-belfast-agreement> (9. september 2020)
- Ó Beacháin, Diarmaid (2018), *From Partition to Brexit: The Irish Government and Northern Ireland*. Manchester: Manchester University Press.
- O’Brennan, John (2019). Requiem for a shared interdependent past: Brexit and the deterioration in UK-Irish Relations. *Capital and Class* 43 (1): 157-172.
- O’Leary, Brendan (2007a). The IRA: Looking back; mission accomplished?, pp. 189-227 i Marianne Helberg et al. (red.), *Terror, Insurgency, and the State: Ending Protracted Conflicts*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- O’Leary, Brendan (2007b). Analysing partition: Definition, classification and explanation. *Political Geography* 26 (8): 886-908.
- O’Leary, Brendan (2018). The twilight of the United Kingdom & Tíocfaidh ár lá: Twenty years after the Good Friday Agreement. *Ethnopolitics* 17 (3): 223-242.
- Radil, Steven og Jaume Castan Pinos (2019). Reexamining the four waves of modern terrorism: A territorial interpretation. *Studies in Conflict & Terrorism*. DOI:10.1080/1057610X.2019.1657310.
- Rankin, Jennifer og Lisa O’Carroll (2020). Brussels and UK at odds over proposed EU office in Belfast. *The Guardian*, 29. april. <https://www.theguardian.com/politics/2020/apr/29/brussels-and-uk-at-odds-over-proposed-eu-office-in-belfast> (9. september 2020).
- Rekawek, Kacper (2011). *Irish Republican Terrorism and Politics: A Comparative Study of the Official and the Provisional IRA*. Abingdon: Routledge.
- Sinn Féin (2016). The case for the north to achieve special designated status. https://www.sinnfein.ie/files/2016/The_Case_For_The_North_To_Achieve_Special_Designated_Status_Within_The_EU.pdf (9. september 2020)

- Smith, M.L.R. (1995). *Fighting for Ireland? The Military Strategy of the Irish Republican Movement*. Abingdon: Routledge.
- Speake, Jennifer (2015). *Oxford Dictionary of Proverbs*. Oxford: Oxford University Press.
- Sutton, Malcolm (2002). *Bear in Mind These Dead ... An Index of Deaths from the Conflict in Ireland 1969-1993*. Belfast: Beyond the Pale Publications.
- Taylor, Rupert (2006). The Belfast Agreement and the politics of consociationalism: A critique. *The Political Quarterly* 77 (2): 217-226.
- Teague, Paul (2019). Brexit, the Belfast Agreement and Northern Ireland: Imperilling a Fragile Political Bargain. *The Political Quarterly* 90 (4): 690-704.
- White, Timothy (2018). Consociation, conditionality, and commitment: Making peace in Northern Ireland, pp. 85-102 i Michaelina Jakala et al. (red.), *Consociationalism and Power-Sharing in Europe*. Cham: Palgrave Macmillan.